

M. G. H.
EN KORTT AFHANDLING
OM NÅGRA
**BESYNNERLIGA
BEVIS**
I
RÄTTEGÅNGEN,

MED PHILOSOPHISKA FACULTETENS BIFALL,

UNDER

HISTOR. OCH PHIL. PRACT. PROFESSORENS,

**HERR MAG. JOHAN
BILMARKS,**
INSEENDE

Utgifven och Förföarad

AF

ABRAHAM SOLVIN,

Österbotninge,

I Åbo Academiens Öfre Låro-Sal på vanlig tid f. m.
den 22 Maji 1773.

Å B O

Tryckt hos JOHAN CHRISTOPH. FRENCKELL.

FÖRETAL.

Et Samhälles välfärd består, näst GUDS välsignelse, egentligen deruti, at Medborgare, som lefva i spåkt och i akttaga sina skyldigheter, njuta en skjäl- lig frihet och en önskelig säkerhet, samt at illa sinnas des sielfsväld at skada andra, tidigt och alfvarsamt häm- mas, dem til välförtjent straff och androm til varnagel. Men at således skipa Lag och Rätt, är ej den lättaste syssla; ty årfarenheten lärer oss, at onda människor äro ej mindre konstige i det ondas utöfvande, än fintelige och illsluge i sina misgärningars fördöjande, så at de icke allenast i det längsta fräkt neka sina brott, utan ock om de ändteligen blifva på något sätt bundna til gjerningen, veta de at bemantla och öfverstryka den med så vakra färgor, at sielfva oskulden tyckes varit driffjäd- ren til deras gjöromål, åtminstone vilja de föregifva, at om de felat, har sådant skedd, antingen af okunnig- het, af något olycksfall, eller ock emedan de förrut haf- va blifvit förförde'ade. Det är ock så mycket svårare at öfvertyga en brottlig, som ej blifver funnen å bar gjer- ning, som han dels gemenligen sätter både Religion och samvete å sido, på det han i sin kritiska belågenhet må rädda sitt lif, eller undvika det förestående straffet, dels ock efter de flästa misgjerningar i löndom plåga utöf- vas, och människorne af Naturen ej äro så danade, at man af utseendet kan med säkerhet sluta, huruvida den anklagade eller misstänckte är skyldig, eller ej. En rättskaffans Domare måste derföre med andre skjäl, och af förekommande anledningar bana sig vägen fram til sanningen, begynnande från möjligheten och bestyr- kande den med flere förelöpande omständigheter, at
han

han kan binda den brottlige vid sielfva värligheten. Bevis i allmänhet kalla vi et begrepp af sådane skjäl, hvarigenom den anklagade kan bindas til någon viss gjerning, antingen såsom hufvudman, eller såsom der- uti deltagande. För fullt bevis anses efter vår Lag, när tvänne ojäfvige samt edelige vitnen intyga något på lika sätt om et mål, hvilket de sielfve hafva sedt eller hört; och dessas intygan binder den anklagade vid gjerningen, än då han ej kan förmås til bekännelse. Dock kan man igenom et sådant bevis icke altid är- hålla en fullkomlig och apodictisk visshet; emedan en bedröfvelig årfarenhet har under tiden visat, at tvänne vitnen, antingen af stadgad ondskas, eller af et grufve- ligt misstag hafva gjordt en falsk berättelse. Utom fullt bevis gifvas ock andra, hvilka väl gifva mer eller min- dre anledning til skjälilig misstanka emot den anklagade, dock så at han derigenom ej kan bindas til gjerningen, så länge han sielf, fast efter aflagd vårjemåls Ed, nekar dertil. Desse bevis böra dock vara sådane, at de na- turligen kunna lämpas til förevarande gjerning. Förut- tan desse nu nämnda gifvas ock andre, dem vi kalle *befynnerlige*, emedan de hafva ingen eller aldeles ringa förbindelse med gjerningen, hvilka i fordom tima varit brukelige i mörka mål, men äro nu för tiden måst af- skaffade. Oss torde vara tillåtit, at granska dessa be- fynnerliga bevis, under förmodan, at den Gunstige Lå- saren ej omildt uptager denna afhandling.

§. 1.

Til befynnerliga bevis föra vi först och främst den af ålderdomen, i synnerhet af våra Nordiska Förfäder, vedertagne *Envigen*, hvilken just ej berodde på de tvi- stades behag, utan när något mål var så mörkt och inbundit, at Domaren, oakadt all använd flit, ej kunde updaga sanningen och rätta beskaffenheten deraf, påla-

de parterna, at med värja i handen slita denna Gordiska knuten. Det hörer så mycket mindre til vårt ändamål, at utaf Historien förklara sielfva tilgången af detta Martialiska bevis, som flere Håfdateknare hafva redan vidlyftigt afhandlat detta ämne. Grunden til et sådant påfund var egenteligen denna: at som man var fullkomligen öfvertygad, det GUDS omsorg stråkte sig til alla ting, och at Han i synnerhet hade omvårdnad om de oskyldiga, så kunde Han enligit sin Godhet och Rättvisa ej tillåta, at någon oskyldig i den måst kritiska belågenhet skulle duka under för den skyldiga, fastän en Dvärg emot en Jätte, och et Barn emot den starkaste Våldsvärkare komme at mäta sin styrka. Men så mycket som detta sätt, at genom Envig utröna sanningen, passade med våra Förfäders Krigiska sinnelag, äfven så mycket strider det emot all billighet och et sundt förnuft. Det är väl en oförnekelig visshet, at den Store GUDen har omsorg för all ting, och besynnerligen låter sig vårda om oskulden, men detta oakadt bevisar Han ej altid den nödstälda dygden sin hjälp och undsättning genom utomordentliga medel, på det den ej genom öfverdåd må bråstörta sig uti ögonfkenliga farligheter. Här af följer, at GUD efter sin Visshet ofta tillåter, at den som haft nog svart hjerta at vilja skada en annan och nog krafter at värkställa sit onda upfat, kan uti Envigskamp föröka den förra oförrätten med någon ny och svårare våldsamhet. Emot detta kan likväl invändas, at Envige är ofta det enda öfriga medel, at utröna sanningen i det förevarande målet. Men vi neka både at Envig är det enda medel at updagga den mörka saken, emedan flere andre mindre äfvenlyrlige gifvas, til exempel: Lotkastning, såsom ock at det är något medel; ty af detta prof kan jag väl finna, hvilken som är den starkaste, men icke, hvilken som

är

är oskyldig. Men om Envige är något medel, så är det säkert det otjänligaste och ovissaste, som mennisklig sakkunnighet har någonsin kunnat uptänka. Ty ärfarenheten visar, at den svagare gemenligen blifver fördelad af den starkare; hvarföre om den förre ej har andra bevis til sitt käromål, än at med sin öfverlägsna vederdeloman slås på Kappan, så är bättre at med tolmmod upbåra den ledna skadan, än at våga sit lif uti en strid, i hvilken om han omkommer, så är hans eget utgutna blod, efter vedertagit tänkesätt, vitne emot hans oskuld, och om han vinner, så fölar han sina händer i ens annans blod, hvars brott på långt lindrigare sätt hade kunnat försonas.

§. 2.

Järnbörd har ock i äldre tider varit et äfven så besynnerligt som i sig sielf otjänligt sätt, at i mörka mål utröna sanningen. Denna bestod deruti, at den som uti en tvetydig sak på annat sätt ej kunde visa sin oskuld, borde bära med bara handen et glödande järn nijo steg, eller ock med bara fötterne gå på nijo glödande järn eller plogbilar. Om nu det eldröda järnet brände den misstänkte, hvilket gemenligen hände, så framt han ej hade nog tjock hud på händer och fötter, eller ock han hade med konst förvaradt sina lemmar mot elden, så blef han såld, men tvärt om frikallad, om det brinnande järnet ej hade gjordt någon skada. Man finner, utom annat, af Historien, at Konunga Söner eller Deras Mödrar hafva ock stundom genom järnbörden sökt bevisa sin härkomst, eller den ägta fängens riktighet, och följakteligen en ren Arfsrätt til Fädernesriken. De gamle, intagne af vidskapelser, hafva satt mycket värde på Järnbörden, hvarföre den gamle Lagen stadgar: *Alla Dullsmål (mörka saker) stånde under Järn och GUDS Dom: blifver han oskadd af järnet, varde fri; men om han brän-*

A 3

nes,

nes, varde fäld. Det är klart, at äfven detta bevis grundar sig förnämligast på den öfverdrifna tanka, som man den tiden hyste om GUDS Försyn, nämligen at GUD äfven genom undervärk altid skulle rädda de oskyldiga utur deras nöd, hvilket är en fåfång och emot GUDS vishet stridande inbillning. Detta bevis var därför så mycket mera orimligt, som en tjock hud i händer och fötter, eller någon påstruken materia kunde göra den målt brottslige til oskyldig.

§. 3.

Af en lika beskaffenhet med Järnbyrden har et annat bevisningsfätt varit, som bestod deruti, at den anklagade pålades af Domaren til at sticka sin bara hand ända up til armbogen ned uti sjudbett vatn i en på elden stäld gryta eller kjettel, samt därutur uptaga en nedfänt sten. I fall detta blef värfstält, utan at den neddoppada handen tog någon skada, så vardt den misstänkte frikänd, men om vatnet hade skadat handen och armen, så blef han fäld. Detta besynnerliga fätt at utröna sanningen i mörka saker, hvaraf, så väl som i Järnbyrden, kåranden aldrig kunde betjena sig, har väl på åtskillige orter uti Europen fordom varit vedertagit; men förmodeligen voro våra Förfäder mera stadige, än at de gillade alla vidskeppeliga plågseder, åtminstone finner man ej, at *Watten-Domen*, som den gemenligen kallades, har blifvit af dem antagen.

§. 4.

Ibland besynnerliga bevis räkna vi äfven den så kallade Kors-Domen, men hvaruti den egentligen har bestädt, kan man ej med fullkomlig visshet säga. En del föregifva, at et kors gjordes af trä, hvilket, sedan några böner voro däröfver läste, kastades af den anklagade i elden; brändes det up, som naturligen hände, ansågs den misstänkte för skyldig; men om elden ej angrep

trådet, så blef han frikänd. Här i Norden har undertiden varit brukeligt, at fästa tvänne spåner tilhopa i form af et kors, och kasta detta uti någon förment helig kjälla; om korset sjunkte eller flöt uppå vatn, så troddes det bevisa, at den anklagade var skyldig eller oskyldig. Et annat korsprof skall äfven i medeltiden hafva varit vedertagit, nemligen man lät upfatta et kors, hvarvid den misstänkte stältes, och dervid han gemenligen måste stå i 42 dygn; om han under denna tid ej föll omkull, blef han ansedd för oskyldig, men om han föll, såldes han såsom brottlig. Dock anmärke vi, at detta straff ej altid varit lika skarpt. Ty undertiden måste den misstänkte stå med uträkta armar och händer, så at hans kropps ställning liknade et kors, så länge man mer eller mindre långsamt läste antingen Evangelium eller Fader vår. Dofnade ej armarne imedlertid, så blef den misstänkte frikänd; men eljes sakfäldes han. Hvad beskaffenheten af detta bevis angår, så finner hvar och en, at det mer vitnar om starka läggor och styfva armar, än om någon värfkelig oskuld; tvänne ganiska olika mål.

§. 5.

Det har ock under den Påfviska vidskepeliga tiden varit brukeligt, at den Heliga Nattvarden nyttjades såsom et medel, at utröna sanningen i mörka och tvetydiga mål. Detta skedde sålunda: at den anklagade begjarte at få til bestyrkande af sin oskuld anamma HERrans Nattvard. Detta beviljades och efter föregången beredelse, som skedde af Prästen. Sedan fördes den anklagade fram til Altaret, och honom gafs, under hufkeliga föreställningar, det välsignade brödet, hvilket om han emottog och kunde njuta, utan at någon märkelig förändring hos honom förspordes, ansåg man honom för oskyldig, men eljes vardt han förvunnen til det brott, hvar-

hvarföre han misstänktes, eller beskyltes. Dessa bevis brukades egentligen dels at utröna någon begången stöld, dels ock at få veta om någon haft olofligt omgånge med något Fruentimmer. Anledningen til detta misbruk tyckes endels böra hänledas från det bittra förbannade vattnet som i Gamla Testamentet vid upkommen misstänka brukades. Men som detta senare sättet var grundat uti GUDs uttryckeliga befallning och följakteligen ej kunde nyttjas, utan den pålyftade värdkan, så var det förra et Munke påfund, hvilket äfven så lätt kunde skada en ömsint oskyldig, som gagna en fräck brottlig människja.

§. 6.

De klyftige Munkarne hade ännu et annat medel, at utan vidlyftig omgång och mycken eftertanka utleta sanningen uti tvetydiga mål, och detta skedde genom *ost* och *bröd*; hvilket gemenligen kallades af dem *Korsniid*. Man tog et stycke af en Kornlimpa, skar deruti et kors, och gaf det tillika med et stycke *ost*, dock under åtskilliga böner, ceremonier och i synnerhet förbannelser, åt den misstänkta. Man trodde at Korset var så heligt och värkande, at den som värkeligen var brottlig ej kunde emottaga och nedsvälja någon mat, som var teknad med en så helig stämpel. Detta kan man nogsamnt dömma af det Fransyska talesättet, som den misstänkte, då han skulle anamma denna spis, utlade: *Que ce morceau de pain m'entraine, si ce que je dis, n'est pas vrai*. Detta medel brukades både at upptäcka det som var fördolt, såsom ock i brist af andra bevis at bestyrka sin oskuld. Men orimligheten af dessa påfunder märkes straxt af hvar och en förnuftig människja. Denna slutsatsen hänger så väl i hop med föregående principer, som når en kjäring slutade af sin kjäpp, at det skulle blifva rågnvåder. Cajus, den brottlige Cajus, åter med god smak et stycke *ost* och *bröd*;

bröd; derföre är han oskyldig; men den falskeligen misstänkte Titus har en naturlig affky för *ost*, kan ej tåla lukten deraf, än mindre smaka den samma; derföre måste han vara skyldig.

§. 7.

Mera förnuftigt, dock ganska otillräckeligit, var äfven det beynnerliga bevis, at genom de så kallade Edsgårds Män fria sig från någon missgjärning, för hvilken man hade blifvit misstänkt och anklagad. Detta bevis bestod deruti, at den anklagade, när han ej blef tagen å bar gjärning, så at han genom sanna vitnen och egen bekännelse kunde bindas til saken, pålades af Domaren, at fria sig med sielf sins Ede och et vist förelagt antal af Edsgårdsmän. Desse nysnämde trovärdige Män svuro ej, at den anklagade var antingen skyldig eller oskyldig, utan allenast, at de i betraktande af omständigheterna höllo honom i sitt samvete för oskyldig. Ehuru detta bevis i synnerhet tjänte för svaranden; så kunde dock äfven kåranden betjena sig i tvetydiga saker af Edsgårdsmän. De förras vittnesmål kallades *Duls Ed* och de senares *Vitis Ed*. Hvad antalet af dessa Edsgårdsmän angår, så var det olika, samt öktes, eller minskades efter som brottet ansågs vara utaf mera eller mindre värde. I många brottmål steg deras antal til Tolf, i andra mål til half annan Tolft, under tiden til två, ja til tre och fyra Tolfter Edsgårdsmän. Men uti mindre betydande saker voro sex, fyra, ja ock understundom tre Edsgårdsmän tillräckelige. Dock måste man tilstå, at detta beslut var aldeles ofullständigt til at deruppå bygga något domslut och föga tjenligit til sanningens utletande. Ty dessa alle, ehuru många de voro, intygade ej något vist i hufvudsaken, utan endast hvad de förmente kunna hafva händt, eller intet händt, hvilket de dock ej med någon visshet kunde bejaka. Dessutom kunde ej

eller Edsgårdsman, utan slälavada och sitt samvetes färande, aflägga et ovist vitnesmål, hvarpå en vift Domslut skulle fotas. Ändteligen voro många tilfällen sådana, at *Duls-* och *Vitis Eden* kunde förtrycka den oskyldiga, skydda den brottlige och upmuntra den tråtgirige.

§. 8.

Et annat fätt, at utleta fanningen i mörka förekommande mål, mera brukeligit utomlands, än i Norden, har ock det varit, at på en sträckebänk, eller genom andra svåra plågor tvinga någon mistänkt til bekännelse, hvilken sedan tjänte til giltigt bevis emot den anklagade. Man medgifver gjerna, det någre gifvas så förhårdade, at de enständigt neka til saken, ehuru de på flere fätt hafva blifvit graverade; dock är detta medel i många hänseende både ovist och vådeligit. Ty mången, ehuru i sitt samvete fullkomligen öfvertygad om sin oskuld, fastän han emot en illslug Kärande ej kan tilbörigen försvara sig, utväljer hållre, at förklara sig sielf skyldig, än at på sträckebänken låta aftvinga sig en dylik bekännelse. Han känner til äfventyrs sin kropps svaga constitution och sin sensibilité, och derföre anser han för drägeligare, at i en hast mista et olyckeligit lif, än efter långsamma och odrägeliga plågor undergå en våldsam död. Deremot den som har en stark och fast kropp, samt vet sig vara skyldig, blifver genom pinligit förhör snarare förhårdad at neka gjerningen, ty han finner i sin ondska sin räddning, än bevekt at tilstå fanningen. Hvarföre ock vår Store och Milde Konung redan har uphåfvit alla pinliga fångelser. Och i sielfva vårker äro sträckbänk och andra dylika hårdheter mera Mechaniska än Moraliska bevis, som mera passå för machiner, än förnuftiga människor.

§. 9.

Så häkeligit brott som barnemord är, och så hårt straff

straff det förtjänar; så mycket plåga onaturligen finnade Mödrar, som omkomma sina oskyldiga foster, innan de ofta hunnit komma fram i dagsljuset, dölja och förneka sin misgjerning. Man har derföre tagit Physiquen til hjelp, at i dylika mörka mål utleta fanningen i den förmenta tanka, at invärtes torde gifvas några naturliga kännetekn til barnets lif eller våldsamma död, fast ej något utvärtes syntes på kroppen. I synnerhet har man, om lungan, som straxt blifvit tagen utur et dött barn, flutit uppå vatnet, slutadt, at barnet varit födt lefvande til verlden, äfven som det hållits dödfödt om lungan befans siunka. Men fastän detta prof tyckes vara grundadt på goda naturliga skäl, så har dock ärfarenheten visat, at det samma ej altid håller stick, och at slutsatser kunna göras af lungans specifiqua tyngd, hvilka äro snörrätt stridande emot sakens rätta beskaffenhet. Ja, man vet, at ogudaktiga Mödrar hafva hittat på medel at aldeles förändra detta prof, så at beviset altid utfaller til deras fördel och frikallelse. Lungan måste ock mycket förändras, efter som den är frisk eller siuk, så som ock efter andra symptomer som äro i barnets kropp, hvarföre, oaktadt detta prof med all försigtighet anställes, kan man likväl ej med så full visshet sluta något, at den anklagade endast härigenom skulle bindas til gjerningen.

§. 10.

Såsom et bevis, at någon mördat eller dräpit en annan, har man fordom ansedt, om utur den dödas näsa, ögon eller andra lemmar framtiltrade blod, då den anklagade nalkades liket. Man har inbillat sig, at den döda i sielfva dödsstunden fattat innom sig en så stor antipathie och et sådant hat til banemannen, at den lilla quantité blod, som blifvit kvar i kroppen sattes i rörelse och brast ut, när den brottlige var närvarande. Men andre, mera kunnige, hafva utaf ärfarenheten visat, at blod

blod kan utkomma utur en död kropp, fast han ej på våldsamtt fått omkommit, besynnerligen om ordfaken til hans död har varit någon qvåfjande siukdom eller annat dylikt ondt. Hvarföre, som en Domare bör dömma enligt klara skjäl och bevis, så är ock det nys omnämnda profvet, hvilket i sig sjelft är tvetydigt och mycken svek underkastadt, ej tillräckeligt at fälla någon.

§. 11.

Om någon mistänckt person värkeligen är trollpacka eller ej, det har man velat bevisa genom kalt *Vatn-prof*. Detta har skedd på följande sätt: Man har på den mistänkta person låtit binda tilhopa tummen på högra handen med stor tåen på vänstra foten, och tummen på vänstra handen med stor tåen på högra foten, och sedan kastadt denna bundna människjan uti kalt vatn; om hon ej sjunkte neder, utan samm uppe på vatnet; så var hon en trollpacka; men om hon flöt at botn, så blef hon frikänd från beskyllningen. Ordfaken til detta prof var denna: I de fordna vidskepeligga tider trodde män, at djefvulen på något besynnerligt sätt gjorde sina verktygs kroppar lättare än vatnet, så at de ej kunde dränkas, eller ock efter vatnet var uti Döpelsen et Nådemedel til Saligheten, så måste imellan detta Element och en trollpacka vara så stark antipathie och repellerande kraft, at den ena ej kunde sänkas i det andra. Men detta i fordom tima så allmänt vedertagna bevis är i sig sjelft ganska orimligt; ty vatnet i sig sjelft har ej någon öfvernaturlig kraft, men får den, då det i Döpelsen blifver förbundit med GUDs ord.

Uptag nu, Gunstige Läsare, denna kortta afhandling om besynnerliga bevis i Rättegängen, ehuru intet något besynnerligt häruti torde förkomma. Vördom Förfynen, som förkingrat de okunnoghets moln, hvilka fordom öfverhölgt vårt Jordklot, och låtit oss komma til en Rättegång, där vidskeppelsen är bannlyst, och där domslut grundas på bevis, som alltid äga högsta grad af trovärdighet.

G. A. Å.

